

Brandgansen in Lemsterland / Foto H. J. Verdonk

De wereldbevolking van de brandgans

Door A. Timmerman, RIVON

De brandgans bezet op aarde een uiterst klein gebied. Ze komt uitsluitend op het Europese continent voor. Er bestaan elders op aarde geen andere vormen van de brandgans en het is niet bekend of ze ooit hebben bestaan. In Europa heeft de brandgans slechts een klein verspreidingsgebied. Voous (1959) noemt als grenzen de juli-isothermen van 2° Celsius in het noorden en van 7° Celsius in het zuiden. Hij vindt het optreden van de soort

endemisch. Dit op slechts bepaalde en beperkte plaatsen voorkomen van de brandgans geldt zowel voor de broedtijd als voor de trektijd. De brandgans is biotoopgevoelig en daardoor bijzonder kwetsbaar.

Het broedgebied

Voor zover bekend is de brandgans uitsluitend broedvogel op de oostelijke rotskust van Groenland, vnl. tussen 71-78 ° NB; op de zuidwestkust van Spitsbergen tussen 77-78 ° NB (Voous, 1959; Boyd, 1962; Norderhaug c.s., 1965); op de westelijke kusten van het zuidelijke eiland van Nova Zembla en sedert 1957 ook op het eiland Wajgatsj (Uspenski, 1959). De mogelijkheid bestaat dat er elders in het uitgestrekte Siberië brandganzen nestelen, maar Russische ornithologen die hier onderzoek verrichten, maken er geen melding van. Hetzelfde geldt met betrekking tot Frans Jozefland, het schiereiland Kolgoef en de noordkust van Noorwegen, waarvan men aannam dat er ook brandganzen zouden nestelen, wat door recente onderzoeken niet wordt bevestigd.

De aantallen in het broedgebied

Uspenski (1962), die een speciaal onderzoek verrichtte naar de broedvogelpopulatie van de brandgans in de U.S.S.R., komt tot de conclusie, dat er slechts duizend paren op de broedterreinen van het zuidelijke eiland van Nova Zembla en Wajgatsj aanwezig zijn.

De expeditie in 1961 naar de Oost-Groenlandse broedterreinen der brandgans (Marris en Ogilvie, 1962) leverde 1.740 exemplaren op en 144 jonge vogels. In Zuidwest-Spitsbergen telden Noorse en Engelse onderzoekers in de zomer van 1964 602 broedparen, 759 niet broedende vogels, 301 nesten/broedsels en 151 donsjongen (Norderhaug c.s., 1965). Hieruit kan geconcludeerd worden dat ook daar het broedbestand klein is.

Het overwinteringsgebied

De overwinteringsterreinen van de brandgans liggen vnl. aan de westkust van Schotland, in Ierland en aan de Noordzeekust van Duitsland en Nederland. In strenge winters in België en Frankrijk.

Boyd (1961) noemt het Solwaygebied en de Outer en Inner Hebrides, n.l. Argyll, de eilanden voor Skye en Inverness, de eilanden voor westelijk Ross en Sutherland.

Cabot (1963) deelt mee dat in Ierland deze terreinen zijn gelegen op onbewoonde eilanden voor de kust van Donegal, Sligo, Mayo, Galway en Clare.

In Duitsland liggen de plaatsen waar brandganzen waargenomen worden vnl. langs de Noordzeekust. De brandgans overwintert hier niet meer, zoals ze dat vroeger gewoon was te doen (Timmerman, 1962).

Daarentegen is Nederland hét overwinteringsgebied van de brandgans geworden. Op beide voornaamste pleisterplaatsen: het Lauwerszeegebied en het Hollands Diep-Haringvlietgebied, werden de laatste jaren gedurende de wintermaanden 20.000-25.000 brandganzen waargenomen.

Ringgegevens over de trek

Er zijn 1.678 brandganzen geringd in het broedgebied: op Groenland in Jameson Land en Hold with Hope en op Spitsbergen in Gipsdalen en Hornsund (Goodhart c.s., 1955/'58; Larsen c.s., 1963 en 1964; Marris c.s., 1962).

In de overwinteringsgebieden van Schotland en Nederland werden meer dan duizend brandganzen geringd.

In Nederland gebeurt dit al jarenlang door ganzenvangers, met financiële steun van het ITBON en in december 1961 werden door ornithologen van de Wildfowl Trust (Engeland), het ITBON en het RIVON een paar honderd brandganzen met raketnetten gevangen en geringd.

Uit terugmeldingen is gebleken dat de brandganspopulatie van Spitsbergen zich in de winter bevindt op terreinen in Schotland en vrnl. in het Solwaygebied (Caerlaverock-reservaat). Elders in Schotland komen brandganzen uit Groenland en Spitsbergen waarschijnlijk samen overwinteren (Boyd, 1961).

In Ierland overwinteren volgens Boyd (1961) uitsluitend Groenlandse brandganzen.

Volgens de ringgegevens bereikt de Spitsbergse populatie voor een (klein) deel langs de Noorse en Deense kust Schotland en Ierland (Fog, 1965). De trekweg van de Groenlandse populatie loopt over IJsland en de Far Oer en voltrekt zich in grote etappes (Boyd en Radford, 1958; Boyd, 1961).

De brandganzen van het zuidelijke eiland van Nova Zembla hebben hun overwinteringsterreinen in Duitsland en Nederland.

De trekroute van de populatie van Nova Zembla/Wajgatsj gaat over de Witte Zee langs de kusten van de Oostzee en bereikt door Sleeswijk-Holstein ons land. De ongetwijfeld vele rustplaatsen op deze route bevinden zich o.a. op het eiland Kolgoeief, het schiereiland Kanin (Uspenski, 1961), aan de Estlandse kust en in Litauen (Kumari, 1963; Onno, 1965; Valius, 1960; Jögi, 1966), op de westkust van Sleeswijk-Holstein, o.a. Hamburger Hallig, en Tumlauer Bucht, aan die riviermondingen van Elbe, Weser en Jade en (voordat de soort in Nederland massaal ging overwinteren) op het buitendijkse land bij Carolinensiel in Oost-Friesland.

In Nederland aangekomen zetten de brandganzen zich vrnl. neer in het Lauwerszeegebied en het Hollands Diep-Haringvlietgebied.

Slechts in zeer strenge winters trekt de brandgans, veelal in kleinere groepjes, door naar min of meer geschikte terreinen in België en Frankrijk (Roux, 1963; Robeins de Schneidauer e.a. per brief).

Nederlandse overwinteringsterreinen.

In de verspreiding van de brandganzen over de Nederlandse ganzenoverwinteringsplaatsen is na 1960 enige verandering opgetreden. De brandgans wordt namelijk veel meer dan voordien waargenomen op de pleisterplaatsen van andere ganzensoorten (Timmerman, 1962). Uit de vele tellingen, welke ieder seizoen worden verricht in praktisch alle ganzenover-

winteringsgebieden in Nederland zijn enkele cijfers gelicht om dit aan te tonen.

Midden-Friesland (Overwinteringsgebied van vrnl. kolgans en gedeeltelijk kleine rietgans)

<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>	<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>
1953/54	200 febr.	1960/61	1.150 jan.
1954/55	40 jan.	1961/62	3.450 jan.
1955/56	8/10 dec.	1962/63	2.900 dec.
1956/57	1.000 febr.	1963/64	450 febr.
1957/58	500 jan.	1964/65	1.050 dec.
1958/59	300 febr.		
1959/60	100 jan.		

Zuidwest Friesland (Overwinteringsgebied van vrnl. kolgans)

<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>	<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>
1953/54	140 jan.	1960/61	2.000 dec.
1954/55	200 jan.	1961/62	7.500 mrt.
1955/56	—	1962/63	4.200 mrt.
1956/57	800 jan.	1963/64	7.300 febr.
1957/58	4.500 mrt.	1964/65	11.000 mrt.
1958/59	50 mrt.		
1959/60	3.000 mrt.		

Schouwen (verlaten overwinteringsgebied der brandgans sedert de overstromingsramp van februari 1953)

<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>	<i>Seizoen</i>	<i>Aantal</i>
1953/54	120 febr.	1960/61	500 febr.
1954/55	13 jan.	1961/62	700 jan.
1955/56	8 nov.	1962/63	2.300 mrt.
1956/57	—	1963/64	1.000 jan.
1957/58	—	1964/65	1.000 jan.
1958/59	—		
1959/60	100 winter		

Omdat de brandgans op aarde zeer gering in aantal is (30.000-40.000) en hier en daar een uiterst klein gebied van Europa bewoont, is volledige bescherming in het broed- en trekgebied noodzakelijk voor het verzekeren van het voortbestaan.

In verhouding tot de aantallen broedvogels is het broedgebied zeer uitgestrekt en het wordt door menselijke invloeden niet of weinig bedreigd. Men is het niet eens over de opgegeven aantallen (Jennov, 1963) O.i. is hierover nog te weinig informatie.

Indien in de broedgebieden volledige bescherming bereikt kan worden is

niet te vrezen dat hier de aantallen zullen verminderen. Eerder is er een toename van de aantallen broedvogels te verwachten.

Op de overwinteringsgebieden in Duitsland, Nederland, België en Frankrijk is het beperkte voorkomen een bedreiging voor het voortbestaan der soort. In zekere mate geldt dit ook voor de terreinen, die in Schotland en Ierland zijn gelegen. Gelukkig liggen ze daar veelal op moeilijk bereikbare eilanden of zijn goed bewaakt (Caerlaverock).

In Duitsland worden de brandgans-pleisterplaatsen aan de westkust van Sleeswijk-Holstein met verstoring (vliegtuigen, jacht), inpoldering en cultivering bedreigd. Op slechts één terrein, n.l. de Hamburger Hallig is de jacht op brandganzen gesloten. De status is evenwel labiel, omdat de jachtpachter het zichzelf heeft opgelegd (med. Wolf).

Bemoeienissen op internationaal niveau zijn noodzakelijk om hier brandgansreservaten te verwezenlijken.

In België is vooral het gebied bij Damme geschikt om tijdelijk grote aantallen brandganzen in strenge winters te herbergen. De jacht op ganzen is hier door de jachtpachters zelf gestaakt. Zolang de jacht in dezelfde handen blijft is de rust verzekerd.

In Frankrijk is aan de monding van de Somme een zeer geschikt overwinteringsgebied, waar in strenge winters duizenden (brand)ganzen kunnen pleisteren. De jacht is hier echter zo intensief, dat er vooralsnog niet aan gedacht behoeft te worden, dat er ganzen veilig zouden kunnen overwinteren.

Op internationaal niveau moet getracht worden hier grote terreinen aan te kopen om op deze wijze een groot reservaat te verwezenlijken voor het veilig pleisteren van *Anatidae*, *Scolopacidae* enz.

Het feit dat in Nederland, althans tijdelijk, de brandgans ook gebruik maakt van de overwinteringsgebieden van andere soorten wordt waarschijnlijk mee veroorzaakt door de storende invloed der Lauwerszee-werken en Delta-werken.

In het Lauwerszeegebied is deze storende invloed tot een minimum beperkt door een voorbeeldige samenwerking der belanghebbende plaatselijke en landelijke instanties.

De brandgans heeft blijk gegeven te kunnen verwisselen van overwinteringsgebied, indien de omstandigheden daartoe nopen. Dit geeft onder de huidige omstandigheden mogelijkheden voor het scheppen van nieuwe overwinteringsterreinen!

Een hoopvol voorbeeld daarvan zijn de platen in het Veerse Meer. Op de deels als ganzenweide, deels als recreatieweide ingezaaide platen komen duizenden ganzen fourageren, w.o. honderden brandganzen. In februari 1966 werden er 1.500 waargenomen.

Dit voorbeeld verdient navolging op meer platen, die zullen droogvallen na de voltooiing van het Deltaplan. En hetzelfde geldt voor het Lauwerszeegebied.

Gunstige overwinteringsgebieden zouden dan komen te liggen op in de winter weinig of niet bezochte eilanden, waardoor bescherming van de

soort aanmerkelijk beter verzekerd zou zijn. Thans is de status van de meeste terreinen onzeker (Mörzer Bruijns, 1958/1961).

Om de overwinteringsmogelijkheden voor de brandganspopulatie die ons land bezoekt te verzekeren verdienen de volgende maatregelen strikte aanbeveling:

1. Verklaring tot reservaat van de volgende thans door de brandgans als overwinteringsgebied gebruikte terreinen: het Lauwerszeegebied (Bantpolder, Anjumerkolken, buitendijkse gorzen en ondiepten in de Lauwerszee en Waddenzee), de buitendijkse gorzen aan de noordkust van Goeree-Overflakkee, de platen in het Hollands Diep-Haringvlietgebied (de Scheelhoek) en enkele voor de brandgans minder belangrijke terreinen.

2. Verklaring tot brandgansoverwinteringsgebied (reservaat) van enige honderden ha van het na afsluiting der Lauwerszee droogvallende deel (eilanden) in dit gebied.

3. Verklaring tot (brand)ganzenreservaat van enige honderden ha groot terrein op droogvallende delen en eilanden binnen het Deltagebied.

Op de onder 2 en 3 genoemde terreinen dient de ganzenweide onmiddellijk te worden ingezaaid en beheerd (Lebret, 1964 en 1965).

Hoewel de veranderingen die zich thans in de bestaande overwinteringsgebieden voltrekken reden tot ongerustheid geven, is het niet zo dat de situatie hopeloos genoemd mag worden.

Over al de genoemde oude en nieuw te creëren terreinen is breed overleg gaande met de betrokken verantwoordelijke instanties.

Indien het de natuurbescherming gelukt de status van de bestaande brandgansoverwinteringsterreinen te verbeteren en enkele nieuwe te creëren in het Lauwerszeegebied en het Deltagebied, dan kan daaruit resulteren, dat de brandgans wat Nederland betreft veilig kan overwinteren.